

Kripke, normativitet och mening

1. INTRODUKTION

I sin bok *Wittgenstein on Rules and Private Language* (1982) formulerade Saul Kripke en paradox rörande mening. Slutsatsen – något oförsiktigt formulerad – är att det inte finns någonting i vilket påstådda fakta av slaget att *S* menar *m* med uttryck *e* (t.ex. att jag menar addition med '+') kan bestå, och då kan det inte finnas några sådana fakta. Argumentet för slutsatsen utgörs av en genomgång av möjliga kandidater för vari dessa fakta skulle kunna bestå, och argument för att ingen av dessa kandidater duger. Exemplet Kripke använder är att jag med '+' skulle kunna mena, inte addition, utan quaddition – quus – där exempelvis 68 quus 57 är 5 och inte 125.

Det sägs regelbundet att Kripke (eller Kripkes Wittgenstein) argumenterade för sin skeptiska slutsats rörande mening genom att förlita sig på antagandet att mening är normativt. Det har också sedan publiceringen av Kripkes bok växt upp en litteratur där detta antagande kritiskt diskuteras. Arbete av filosofer verksamma i Sverige har här varit centralt, då Kathrin Glüer Pagin, Åsa Wikforss och Anandi Hattiangadi alla har presenterat viktiga och övertygande argument mot detta antagande.

Jag tror emellertid att Kripke blivit missförstådd. Han antog inte att mening är normativt i den betydelse som debatten har förutsatt. Den skeptiska utmaning mot tanken att det finns meningsfakta som Kripke formulerade vilar inte på något sådant antagande. Flera av de poänger jag vill göra har redan gjorts av José Zalabardo (1997), och jag tror att även Scott Soames (1998) förstår Kripke ungefär som jag gör, även om Soames inte centralt fokuserar på denna tolkningsfråga. Men då Zalabardos arbete bara sällan nämns i litteraturen och diskussionen om Kripkes *påstådda* normativitetsantagande fortsätter för fullt – och då mina argument inte är samma som Zalabardos – ser jag anledning att ge mig in i debatten.

En tidig explicit formulering av det normativitetsantagande som antas finnas i Kripkes diskussion kommer från Paul Boghossian (1989): "... uttrycket 'grön' är korrekt tillämpbart bara på dessa saker (de gröna)

och inte de där (de icke-gröna). Det faktum att uttrycket betyder något implicerar med andra ord en hel mängd normativa sanningar rörande mitt beteende med avseende på uttrycket: nämligen att min användning av det är korrekt då jag applicerar det på vissa objekt och inte då jag applicerar det på andra”. Även i diskussioner som publicerats mer nyligen sägs liknande saker. Hannah Ginsborg (2012) säger att ”Kripke tar det som intuitivt uppenbart att det föreligger en normativ relation mellan mening och användning, och för honom utgör detta påstådda faktum en avgörande invändning mot dispositionalistiska och andra reduktivt naturalistiska teorier om mening” (s. 127). Glüer och Wikforss (2015) säger att ”Kripke argumenterar att det meningsbestämmande faktumet måste vara sådant att det följer från det hur uttrycket *bör* användas. Rustad med detta normativitetsantagande kan skeptikern argumentera mot alla teorier som inte kan fånga upp den normativa dimensionen hos mening, som exempelvis dispositionalistiska teorier enligt vilka mening bestäms av en talares dispositioner att använda sina uttryck”.

Eftersom jag kommer fokusera enbart på frågan om meningsnormativitet kommer jag beröra andra frågor rörande Kripkes argument enbart skissartat och en del formuleringar kommer vara oförsiktiga. Ovan sa jag att Kripkes skeptiker förnekar meningsfaktas existens, men som Kripke understryker så kan skeptikern acceptera meningsfakta förstådda i en tillräckligt filosofiskt oskyldig mening. Och i diskussionen nedan kommer jag obekymrat gå fram och tillbaka mellan att tala om vad meningsfakta består i, och vad som bestämmer meningsfakta – även om distinktioner härvidlag mycket väl kan visa sig vara ytterst centrala i en lösning på den skeptiska paradoxen. All denna oförsiktighet är för att jag inte vill grota ner mig i detaljer som för mina nuvarande syften är irrelevanta.

2. MENINGSNORMATIVITET OCH MENINGSKSKEPTICISM

Innan jag diskuterar de relevanta passagerna i Kripkes text, och min tolkning av dessa, vill jag diskutera frågan: exakt vilken roll skulle detta normativitetsantagande spela i Kripkes argument för meningskskepticism? Det finns problem här som inte tagits tillräckligt allvarligt.

Här är ett omedelbart förslag. Argumentet Kripke vilar på är det följande:

- P1. Meningsfakta (om det finns några) består i normativa fakta.
- P2. Men det kan inte finnas några normativa fakta.
- S. Så det kan inte finnas några meningsfakta.

Men det finns ett uppenbart problem. Även om den första premissen –

normativitetsantagandet – skulle vara godtagbar är den andra premissen förstås högst kontroversiell, och Kripke säger ingenting till stöd för den. Han formulerar den inte ens. (Detta är också något som Zalabardo understryker.) Så under den givna tolkningen av Kripke så förlitar han sig på en kontroversiell premiss som han varken försvarar eller ens formulerar. Hattiangadi (2007) diskuterar vilka argument rörande normativitet Kripke skulle kunna förlita sig på (Hume om att härleda ett 'bör' från hur saker är; Moores "öppen fråga"-argument). Men hon diskuterar inte hur rimligt det är att förstå Kripke som att han förlitar sig på oförsvarad och outtalad premiss rörande existensen av normativa fakta.

Ett annat förslag rörande vilken roll normativitetsantagandet skulle kunna spela i Kripkes argument för meningsskepticism är att det tjänar till att utesluta varje teori om meningsfakta enligt vilken de består i deskriptiva fakta, medan det lämnar öppet att meningsfakta kan bestå i normativa fakta. (Jämför här Ginsborg ovan.)

P1. Meningsfakta (om det finns några) är normativa fakta.

P2*. Men normativa fakta kan inte bestå inte i deskriptiva fakta.

S*. Så meningsfakta kan inte bestå i deskriptiva fakta.

P2* är åtminstone mindre kontroversiell än P2. Men P2* är fortfarande en oförsvarad och outtalad premiss. Och om detta var Kripkes strategi, borde han inte då ha tagit upp vilka normativa fakta meningsfakta skulle kunna bestå i?

3. NORMATIVITETS AVSNITTEN

Låt oss nu vända oss till de avsnitt av Kripkes text som gett upphov till debatten om mening snarare än normativitet. Låt mig kalla de relevanta avsnitten *normativitetsavsnitten*. Tematiken kommer först upp på s. 11, där Kripke säger

Ett svar till skeptikern måste uppfylla två villkor. För det första måste det redogöra för vilket faktum det är (om mitt mentala tillstånd) som utgör att jag menar plus, och inte quus. Men utöver detta tillkommer ett villkor som varje möjlig kandidat för att vara ett sådant faktum måste uppfylla. Det måste, i någon mening, visa hur jag är berättigad i att ge svaret '125' till '68+57'. De 'instruktioner', nämnda i föregående stycke, som bestämmer vad jag bör göra i varje fall, måste på något sätt 'omfattas' av varje kandidat till att vara faktumet om vad jag menar. Annars har skeptikern inte blivit besvarad då han anser att den respons jag nu ger är godtycklig.

Det tidigare avsnitt till vilket Kripke här refererar är följande:

Vanligtvis antar jag att då jag beräknar '68+57' på det sätt jag gör, så gör jag inte helt enkelt ett oberättigat språng ut i det okända. Jag följer instruktioner jag tidigare gav mig själv och som avgör att i detta nya fall ska jag säga '125'. (s. 11)

Senare, s. 23, så säger Kripke:

... skeptikern skapade en aura av mystik runt mitt *berättigande* i att ge svaret '125' snarare än '5' på det additionsproblem jag tillfrågats om ... Utgör [dispositionalistens] svar något framsteg? Hur *berättigar* det mitt val av '125'? ... Nåväl, [givet kunskap om mina dispositioner], så vet jag att '125' är det svar jag är disponerad att ge ... och kanske är det hjälpsamt att få veta ... att jag förr skulle givit samma svar. Hur indikerar något av detta att – nu *eller* tidigare – '125' var ett svar *berättigat* i termer av instruktioner jag gav mig själv, och inte bara ett oberättigat och godtyckligt svar som dyker upp som gubben i lådan? Antas jag berättiga min nuvarande trosföreställning att jag menade addition, och inte quaddition, och alltså borde svara '125', med hänvisning till en *hypotes* om mina *tidigare* dispositioner?

Dessa överväganden leder till Kripkes tal om hur man "bör" svara snarare än bara hur man faktiskt kommer svara:

Varje kandidat för att vara vad som utgör det tillstånd att jag menar en funktion, snarare än en annan, med en given funktionssymbol, måste vara sådan att vad jag än gör (eller är disponerad att göra), så finns det en unik sak jag *borde* göra. (s. 24)

Sen har vi följande avsnitt som också flitigt refereras till i diskussioner om Kripke om normativitet:

Poängen är inte att om jag avser att göra något som stämmer överens med vad jag tidigare menat med '+' så *kommer* jag svara '125', utan att om jag avser att göra något som stämmer överens med vad jag tidigare menat med '+', så borde jag svara '125'. Räknefel, mina förmågors ändlighet, och andra störande faktorer kan göra så att jag inte är disponerad att svara som jag borde, men i så fall, så har jag inte agerat i enlighet med mina intentioner. Relationen mening och intention har till framtida handlande är *normativ*, inte *deskriptiv*. (s. 37)

De avsnitt som just citerats är de viktigaste avsnitt där Kripke centralt använder normativa formuleringar då han argumenterar mot vissa specifika förståelser av meningsfakta. Vad är det som pågår i dessa avsnitt?

Jag tror det är två olika saker (som Kripke tyvärr inte skiljer mellan). Men ingen av dem har att göra med huruvida meningsfakta är i något intressant avseende normativa.

En poäng Kripke gör är denna, och den görs bäst i termer av inten-

tioner (Kripkes argument gäller lika mycket tankeinhåll som mening, och gäller lika mycket intentioner – vad vi avser – som mening, något Kripke indikerar mot slutet av passagen på s. 37). Fakta om vad S intentioner är då hon har intentionen att Φ -a – om det alls finns sådana fakta – kan ha två olika slags konsekvenser rörande S framtida beteende. (a) De kan vara relevanta för vad S faktiskt kommer att göra (t.ex. de kan bidra till att S faktiskt Φ -ar). (b) De kan vidare vara relevanta för vad som faktiskt uppfyller S intentioner (om S har intentioner alls, vilket skeptikern i slutändan skulle förneka). Kripkes poäng på s. 37 – från hans diskussion av dispositionalismen – är att dispositionalismen bara säger något om vad vi faktiskt är benägna att göra och därmed inte omedelbart något om vad som faktiskt uppfyller våra intentioner. Det är huvudpoängen där. Och detta har inget att göra med om det finns ett intressant avseende i vilket S *bör* Φ -a givet S intention att Φ -a. Också i citatet från s. 24 är det denna poäng Kripke gör.

Vad gäller avsnittet från s. 23 så kan det förstås som att det handlar om samma tematik. Men talet om 'gubben i lådan' indikerar också något annat. Jämför först en poäng Dummett (1993) gör med hänvisning till en passage från en roman av P. G. Wodehouse. En kvinna tillfrågas om hon kan tala spanska och hon svarar "jag vet inte – jag har aldrig försökt". Detta är ett slags skämt, och Dummetts diagnos av varför det är ett skämt är att språkanvändning är en rationell aktivitet. Motsvarande svar på frågan om man kan simma skulle inte låta absurd på samma sätt. Det är förstås osannolikt att man kan simma utan att tidigare ha försökt, men man kan alltid plaska runt lite och hoppas på det bästa. Språkanvändning är en rationell aktivitet bland annat i det att när man talar så vet man vad de uttryck man använder betyder. Det finns undantag mot denna regel, men en godtagbar teori om språkanvändningens epistemologi måste redogöra för varför språkanvändning generellt har denna karaktär. När jag svarar "125" på frågan "vad är $58+67$?" (för att använda det exempel Kripke använder) så är det inte bara så att vad jag säger är sant utan mitt yttrande är epistemiskt berättigat, och inte bara av min matematiska kunskap att $68+57=125$ utan också på grund av min kunskap om vad frågan och svaret betyder. Ett tema i Kripkes diskussion är att en godtagbar teori om meningsfaktas metafysik måste gå hand i hand med en godtagbar epistemologi om språklig kunskap. Om någon föreslagen teori om metafysiken har oacceptabla konsekvenser vad gäller epistemologin så måste den förkastas. Mer specifikt: om en given metafysik har konsekvensen att det är ett mysterium att kompetenta språkanvändare i allmänhet är epistemiskt berättigade i att exempelvis fälla de yttranden de gör, så är detta ett skäl att förkasta denna metafysik.

Epistemologitemat är också vad som är i fokus i det första av normativitetsavsnitten, på s. 11. När Kripke säger att han inte gör ett ”oberättigat språng ut i det okända” så menar han att han inte bara *gissar*. Vad det handlar om här är precis talarens uppfattning att hon vet vad hon har i åtanke.

Det är de två teman som just kort skissats som utgör Kripkes poäng i normativitetsavsnitten. Ingen av de två poänger som görs här kan användas i ett universellt tillämpbart argument mot meningsfakta, utan de kan bara tillämpas från fall till fall. Kan teorin säga något om vad som uppfyller en avsikt, till skillnad från vad för handlande avsikten orsakar? Gör teorin kompetenta talares epistemiska berättigande till ett mysterium?

Givet standardtolkningen av normativitetsavsnitten så har Kripke där ett fullt generellt argument för meningsskepticism (eller åtminstone mot alla reduktiva teorier om meningsfakta). Givet min tolkning däremot så har han inget sådant allmänt tillämpbart argument. Standardtolkningen kan kanske i detta avseende anses mer välvillig. Men jag tycker det är uppenbart från Kripkes test att han diskuterar olika icke-skeptiska förslag för sig och presenterar olika argument mot olika förslag, på ett sätt som rimmar illa med att han skulle ha ett kraftfullt argument som i ett slag skulle utesluta alla icke-skeptiska teorier. Det är inte heller så att Kripkes argument, förstått som jag förstår det, nödvändigtvis blir särskilt svagt. Så länge som han diskuterar, och ger goda skäl att förkasta, en tillräckligt stor och varierad uppsättning icke-skeptiska teorier så har han motiverat meningsskepticismen väl. Och fast det nu finns mycket litteratur om Kripkes skeptiska argument, och de flesta försöker undvika den skeptiska slutsatsen, så är det ingen populär strategi att ta upp en given icke-skeptisk lösning som Kripke tänks ha förbisett.

Det finns ett viktigt avseende i vilket min tolkning av Kripke inte är helt välvillig. Som jag ser det så är det två rätt olika teman som kommer upp i normativitetsavsnitten och åtminstone på en del ställen, som runt s. 23, så kommer båda dessa teman upp utan att Kripke skiljer mellan dem. Men jag ser inget sätt att komma runt detta, och jag ser ändå min tolkning som mer välvillig än standardtolkningen av normativitetsavsnitten.

Normativitetsavsnitten finns huvudsakligen, men inte uteslutande, i Kripkes diskussion om dispositionalism, och de poänger jag identifierar i dessa avsnitt har sin kanske tydligaste tillämpning här. Fakta om mina dispositioner rörande användningen av ett uttryck har konsekvenser för vilket språkligt beteende jag kommer uppvisa, men de är inte omedelbart eller uppenbart relevanta vad gäller frågan rörande vilka yttranden som är i enlighet med den mening uttrycket har när det används av mig. Och vad gäller epistemologin så har dispositionalismen problematiska

konsekvenser: det verkar som den säger att för att veta vad jag menar med ett uttryck så måste jag känna till hur jag är disponerad att använda det i olika sammanhang, och detta verkar göra kunskap om mening mer prekär än vad den intuitivt verkar vara.

När Kripke diskuterar idén att det är de kvalia som är förbundna med ens användning av ett visst uttryck som bestämmer vad man menar så faller han också anmärkningar som kan få det att låta som att det är meningsnormativitet som han har i åtanke. Han säger:

Hur i hela världen skulle den här huvudvärken kunna hjälpa mig lista ut huruvida jag borde svara '125' eller '5' när jag tillfrågas om '68+57'? Om jag är av uppfattningen att huvudvärken indikerar att jag borde säga '125', skulle det finnas någonting rörande denna huvudvärk som vederlägger skeptikerns påstående att den tvärt emot indikerar att jag borde svara '5'? (s. 42)

Men här är det åter epistemologitematiken som kommer upp. Kripke är inte särskilt explicit, men ett bra sätt att förstå avsnittet är att förstå "borde", som det förekommer här, som epistemiskt, och att det som Kripke diskuterar är talarens epistemiska belägenhet. Hur kan dessa "huvudvärkar" användas för att epistemiskt berättiga talarens språkliga beteende? Kripke inleder avsnittet men att tala om hur talaren kan *lista ut* ("figure out") vad hon ska säga. Dessutom har han just innan tagit upp problemet i klart epistemologiska termer: "Skeptikern ville veta hur jag kunde vara så säker på att jag borde säga '125' då jag tillfrågas om '68+57'". (s. 41)

4. UTVÄRDERING AV KRIPKES ARGUMENT

Hur övertygande är Kripkes resonemang i normativitetsavsnitten, under min tolkning? Jag kommer inte försöka gå in på djupet i denna fråga, utan kommer bara göra några preliminära observationer, där jag relaterar till vad Zalabardo och Soames har att säga. Både Zalabardo och Soames fokuserar på epistemologitemat och det kommer jag också göra i det som följer. Både Zalabardo och Soames kritiserar Kripkes argument, men jag vill försvara Kripke, åtminstone delvis.

Enligt Zalabardo förlitar sig Kripke på antagandet att "De metoder jag använder för att avgöra huruvida jag ska applicera ett predikat på ett objekt skulle bara vara berättigade om de involverade att jag medvetet ger mig i kast med de fakta som avgör vilka objekt jag borde applicera predikatet på" (s. 481). (Det är potentiellt förvirrande att Zalabardo använder "borde" givet hur han själv argumenterar tidigare i artikeln.) Rörande detta anmärker Zalabardo rimligt nog att de saker epistemologiska externalister om berättigande ofta säger kan användas för att förkasta denna premiss: vi behöver inte alltid ha medveten tillgång till

det som faktiskt berättigar en trosföreställning. Men även om Zalabardo har rätt i detta, och även om en externalistisk teori om berättigade är korrekt, så finns ett kvarvarande Kripkeanskt problem. Den intuitiva bilden av meningsepistemologi inbegriper inte bara att vi är berättigade i våra trosföreställningar rörande vad våra uttryck betyder, utan också att detta berättigande är av ett särskilt slag; att det är tillgängligt för oss på ett sätt som brukar associeras med "internalism". Jämför åter Dummetts Wodehouse-referens. När man använder språket har man typiskt en uppfattning att man vet vad man gör. Även en externalist om berättigande kan finna sig övertygad om att man inte enbart har berättigade i externalistisk mening rörande ens trosföreställningar om vad ens uttryck betyder. Vad man än i slutändan ska säga om Kripkes epistemologiska poäng i normativitetsavsnitten så räcker inte vad Zalabardo säger som respons.

Vad gäller Soames så förstår han det som att Kripke förlitar sig på följande princip:

(N_E) Om det faktum att F bestämde att man (förr) menat addition med '+' så skulle kunskap om F i princip räcka för att man ska kunna sluta sig till att man borde ge svaret "125" på frågan vad 68+57 är, givet att man avser att använda '+' med samma mening som man förr använt detta uttryck med. (s. 220f)

Soames kallar detta "normativitetskravet" men kontexten för hans argument gör klart att det handlar just om epistemiskt berättigande.

Soames diagnos är att Kripke inte skiljer mellan två användningar av talet om att några fakta bestäms av andra. Om "bestämma" betyder a priori bestämma, där en uppsättning fakta a priori bestämmer en annan uppsättning fakta om och endast om man a priori kan resonera från de förra till de senare, så är (N_E) plausibel men det är inte plausibelt att meningsfakta, om de finns, bestäms av andra fakta i denna mening. Om i stället "bestämma" betyder metafysiskt bestämma, där en uppsättning fakta metafysiskt bestämmer en annan uppsättning fakta om och endast om de förra nödvändiggör de senare, så kan inte (N_E) accepteras. En uppenbar ironi om Soames diagnos stämmer är att det var Kripke själv som i (1980) tydligt drog den distinktion som Soames här använder sig av.

Vad jag har att säga om Soames är samma slags sak som jag hade att säga om Zalabardo. Utan tvivel har Soames rätt rörande den distinktion han drar. Men en given hypotes rörande hur meningsfakta metafysiskt bestäms kan fortfarande ha oacceptabla epistemologiska konsekvenser. Anta exempelvis att jag framför den – bisarra – hypotesen att vad någon menar med ett visst uttryck metafysiskt bestäms av det exakta fysiska tillståndet i solens inre. En av de många bra invändningar som kan framföras mot den här hypotesen är att den gör det till ett mysterium att vi kan ha den kunskap vi har om vad våra uttryck betyder. Om jag besvarar

denna invändning med att hänvisa till Soames distinktion och skiljer mellan metafysiskt bestämmande och ett epistemiskt bestämmande, så är det knappast särskilt övertygande. Även om det inte finns någon allmän princip som (N_E) som kan användas mot min hypotes så kvarstår att min hypotes kan förkastas på epistemologiska grunder. Denna hypotes är förstås bisarr men man kan tänka att det finns en läxa här vad gäller vad Soames säger om Kripke. Även om Kripke inte kan förlita sig på någon allmän princip som (NE) så kan han helt legitimt förkasta en del hypoteser om meningsfaktas metafysik med hänvisning till att de gör meningsfaktas epistemologi till ett mysterium.

LITTERATUR

- Boghossian, Paul. 1989. "The Rule-Following Considerations". *Mind* 98, s. 507–49.
- Dummett, Michael. 1993. "What Do I Know When I Know a Language?". I *The Seas of Language*, s. 94–105. Oxford: Oxford University Press. Denna föreläsning presenterades först vid Stockholms universitets 100-årsjubileum, 1978.
- Ginsborg, Hannah. 2012. "Meaning, Understanding and Normativity", *Proceedings of the Aristotelian Society*, suppl. vol. 86, s. 127–46.
- Glüer, Kathrin och Åsa Wikforss. 2015. "The Normativity of Meaning and Content", i Ed Zalta (red.), *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <http://plato.stanford.edu/entries/meaning-normativity/>.
- Hattiangadi, Anandi. 2007. *Oughts and Thoughts*. Oxford: Oxford University Press.
- Kripke, Saul. 1980. *Naming and Necessity*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Kripke, Saul. 1982. *Wittgenstein on Rules and Private Language*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Soames, Scott. 1998. "Skepticism About Meaning: Indeterminacy, Normativity, and the Rule-Following Paradox". *Canadian Journal of Philosophy*, suppl. vol. 23, s. 211–49.
- Zalabardo, José. 1997. "Kripke's Normativity Argument". *Canadian Journal of Philosophy* 27, s. 467–88.